

ВПЛИВ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Визначено пріоритетні зони для іноземних інвестицій в Україні. Обґрунтовано основну мету інвестиційної діяльності, яка спрямована на розвиток національної економіки. Досліджено чинники, які впливають на активізацію залучення іноземних інвестицій в економіку України.

Ключові слова: зовнішньоекономічний пріоритет, інвестиційний ринок, іноземні інвестиції, інтеграція, світове виробництво.

Определены приоритетные зоны для иностранных инвестиций в Украине. Обосновано основную цель инвестиционной деятельности, которая направлена на развитие национальной экономики. Исследованы факторы, которые влияют на активизацию привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины.

Ключевые слова: внешнеэкономический приоритет, инвестиционный рынок, иностранные инвестиции, интеграция, мировое производство.

Priority areas are certain for foreign investments in Ukraine. The primary purpose of investment activity which is directed on development of national economy is grounded. Factors are explored which influence on activation of bringing in of foreign investments in the economy of Ukraine.

Key words: external economic priority, investment market, foreign investments, integration, world production.

Вступ. Світовий досвід свідчить, що країни з нестабільними економіками не можуть вийти з економічної кризи без залучення іноземних інвестицій. Використання таких інвестицій сприяє формуванню національних інвестиційних ринків, макроекономічній стабілізації економіки й уможливує вирішення окремих соціальних проблем перехідного періоду. Тому іноземне інвестування посідає особливе місце у структурі зовнішньоекономічних пріоритетів української економіки.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблеми глобалізації вивчають представники української та російської наукових шкіл: О. Білорус, А. Гальчинський, Ю. Козак, Ю. Кормнов, З. Луцишин, Г. Пахомов, Є. Примаков, В. Соколов, А. Румянцев й ін.

Серед вітчизняних і зарубіжних учених, що присвятили свої праці дослідженню внутрішньо-регіональних і міжрегіональних зв'язків, перш за все, слід зазначити: Р. Алексєєва, С. Афонцева, С. Василенко, В. Захарова, Л. Козика і П. Кохна, Л. Руденко, О. Рогача, С. Савельєва й інших.

Постановка завдання:

- визначити пріоритетні зони для іноземних інвестицій в Україні;
- обґрунтувати основну мету інвестиційної діяльності, яка спрямована на розвиток національної економіки;

– дослідити чинники які впливають на активізацію залучення іноземних інвестицій в економіку України.

Результати. Іноземні інвестиції є важливим чинником успішного розвитку України та її інтеграції до світового виробництва. На міжнародному рівні регіони, що відчувають нестачу інвестиційних ресурсів, зацікавлені в швидкому залученні в економіку країни іноземних коштів. Але, крім адміністративних обмежень на ввезення і вивіз капіталу, одним з вирішальних чинників залучення інвестицій є інвестиційна привабливість країни у цілому та її регіонів, зокрема.

За фінансовим визначенням інвестиції – це всі види довгострокових вкладень державного або приватного капіталу в різноманітні галузі національної чи зарубіжної економіки з метою отримання прибутку [1, с. 25]. Економічне визначення інвестицій можна сформулювати таким чином: інвестиції – це видатки на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу, а також на пов'язані з цим зміни оборотного капіталу, оскільки зміни у товарно-матеріальних запасах здебільшого залежать від руху видатків на основний капітал.

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів

діяльності, у результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект.

Основним нормативним актом, який визначає особливості режиму іноземного інвестування на території України, виходячи з цілей, принципів і положень законодавства України є Закон України «Про режим іноземного інвестування» №93/96 від 19.03.96 р. Згідно зі ст. 1 Закону іноземними інвесторами є суб'єкти, які проводять інвестиційну діяльність на території України, а саме: юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншого ніж законодавство України; фізичні особи – іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності; іноземні держави, міжнародні урядові та неурядові організації; інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до законодавства України [4, с. 25].

Підприємство набирає статусу підприємства з іноземними інвестиціями з дня зарахування іноземної інвестиції на його баланс у розмірі не менш 10 відсотків статутного фонду.

Стаття 3 визначає форми здійснення іноземних інвестицій такі, як часткова участь у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств; створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств повністю; придбання, не заборонене законами України, нерухомого чи рухомого майна, включаючи будинки, квартири, приміщення, обладнання, транспортні засоби та інші об'єкти власності, шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів або у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів; придбання самостійно або за участю українських юридичних чи фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України; придбання інших майнових прав; в інших формах, які не заборонені законами України, в тому числі без створення юридичної особи на підставі договорів із суб'єктами господарської діяльності України.

Іноземні інвестиції та інвестиції українських партнерів, уключаючи внески до статутного фонду підприємств, оцінюються в іноземній конвертованій валюті та у валюті України за домовленістю сторін на основі цін міжнародних ринків або ринку України. Перерахування інвестиційних сум в іноземній валюті у валюту України здійснюється за офіційним курсом валюти України, визначеним Національним банком України. При реінвестиціях прибутку, доходу та інших коштів, одержаних у валюті України внаслідок здійснення іноземних інвестицій, перерахування інвестиційних сум проводиться за офіційним курсом валюти України, визначеним Національним банком України на дату фактичного здійснення реінвестицій.

Для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної

та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України. Для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і територій, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності. Законами України можуть визначатися території, на яких діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями обмежується або забороняється, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки.

Державна реєстрація іноземних інвестицій здійснюється урядом Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями протягом трьох робочих днів після фактичного їх внесення у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України. Незареєстровані іноземні інвестиції не дають права на одержання пільг та гарантій, передбачених цим Законом. Відмова у державній реєстрації іноземних інвестицій можлива лише у разі порушення встановленого порядку реєстрації. Відмова з мотивів недоцільності не допускається. Відмова у державній реєстрації іноземних інвестицій повинна бути оформлена письмово із зазначенням мотивів відмови і може бути оскаржена у судовому порядку.

Інша низка Законів таких, як Закон України «Про правовий статус іноземців» № 3929-ХІІ від 04.02.94р., Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-ХІІ від 16.04.91р., Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» № 1540а-ХІІ від 10.09.91р. розширюють визначення механізмів та порядку здійснення іноземного інвестування, зазначених в цих основних нормативних актах, на території України.

Іноземний капітал сьогодні особливо необхідний у тих сферах економіки, активізація яких допоможе вивести її з кризового стану, зняти наростаюче соціальне напруження у суспільстві. Це, насамперед, виробництво продуктів харчування, товарів широкого попиту, послуг, ліків та іншої життєво важливої продукції [5, с. 102]. І справа тут не лише у тому, щоб забезпечити населення необхідними товарами та послугами, але й у тому, щоб здійснити їх імпортозаміщення, звільнивши валютні ресурси, що витрачаються зараз на імпорт товарів народного споживання або сировини для їх виробництва.

У реконструкції та модернізації за участю іноземного капіталу має потребу практично все агропромислове господарство України, від первинних виробничих процесів у сільському господарстві до випуску кінцевого продукту, доведення його до споживача. Тут українською необхідно підняти продуктивність та знизити втрати, забезпечити більш глибоку та комплексну переробку первинної сировини з метою значного

збільшення виходу кінцевої продукції та підвищення її споживчих якостей. Через технологічну відсталість у агропромисловій сфері економіки щорічно не доходять до споживача мільйон тонн м'яса, не використовується близько половини молочного білка, пропадає до 30-40 % овочів та фруктів. У величезних кількостях утрачається або нераціонально використовується й вироблена зернова продукція.

Зниження витрат сільськогосподарської сировини та поглиблення її переробки стосується тих сфер, де за участю іноземного капіталу можна у короткі строки одержати значний економічний ефект, зокрема шляхом створення порівняно невеликих підприємств, що не потребують великих вкладень і забезпечують швидко окупність початкових затрат при невисокому ступені ризику для іноземних інвесторів. Бажана участь іноземного капіталу й у переведенні агропромислового виробництва на сучасну технологічну базу, в тому числі з використанням потужного науково-технічного та виробничого потенціалу оборонних галузей, що підлягають конверсії [3, с. 35].

У великомасштабному іноземному інвестуванні наразі відчувають гостру потребу й паливно-енергетичні галузі, що впродовж багатьох років несуть величезне навантаження не тільки щодо енергопостачання виробництва та соціальної сфери, але й щодо забезпечення експорту. Залучення інвестицій із-за кордону в цю галузь було б дуже корисним при розв'язанні ряду вузлових завдань. Серед них:

- активізація використання існуючого виробничого потенціалу з видобування та переробки енергоресурсів, особливо у тих ланках, де можна у короткі строки здобути хорошу віддачу від вкладених коштів, наприклад, при інвестуванні комплексу заходів від уведення в експлуатацію великого масиву сьогодні недіючих вугільних шахт Донецького, Придніпровського та Львівсько-Волинського басейнів з покриттям видатків за рахунок виручки від продажу додатково видобутого вугілля, провадження пошуково-видобувних робіт на шельфі Чорного моря;

- різке зниження питомих видатків палива та енергії у народному господарстві на основі переходу до енергозберігаючих технологій та нових видів палива, у т. ч. й біопалива;

- комплексна модернізація діючих і створення нових виробничих фондів і процесів на базі сучасної техніки та прогресивних технологій, що забезпечують стійке зростання ефективності та безпеки виробництва, а також докорінне поліпшення умов праці;

- зниження негативного впливу металургійного та нафтохімічного комплексів на навколишнє середовище на основі застосування екологічно чистих технологічних процесів у виробництві, транспортуванні та споживанні енергоресурсів;

- розбудову транспортної, туристично-готельної та культурно-спортивної інфраструктури в окремих регіонах та містах України, в першу

чергу в тих, що пов'язані з проведенням чемпіонату Європи з футболу «Євро – 2012».

Участь іноземного капіталу могла б істотно активізувати конверсію військового виробництва. Це, перш за все, освоєння на конверсованих підприємствах виробництв товарів народного споживання, машин та обладнання для агропромислового комплексу та легкої промисловості, міського транспорту, літаків для цивільної авіації, нафтогазового обладнання, приладів медичного та екологічного призначення та багато іншого. Сюди ж можна віднести інвестиційну співпрацю із зарубіжними фірмами у питанні адаптації до цивільних цілей військової електроніки, радіотехніки, виробництва засобів та систем зв'язку, а також проведення знищення та захоронення списаного військового арсеналу.

До недавнього часу пріоритетними зонами для іноземних інвестицій в Україні були:

- а) Західний регіон (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Тернопільська, Волинська області), де ефективним може бути створення виробництва з використанням місцевих природних ресурсів – сірки, калійної та кухонної солі, вугілля, нафти та газу, а також розвиток мережі оздоровчих курортно-туристичних комплексів;

- б) Донецько-Придніпровський регіон (Донецька, Луганська, Запорізька, Дніпропетровська області), де необхідно здійснити реконструкцію та технічне переобладнання шахт, металургійних, хімічних виробництв на базі безвідходних, маловідходних та екологічно чистих технологій; дати потужний імпульс розвитку малоенергомістких виробництв середнього та точного машинобудування, автомобіле- та літакобудування;

- в) Південний регіон (Одеська, Миколаївська, Херсонська області), де найбільш вигідним є проведення реконструкції та технічного переоснащення портового господарства, розвиток виробництва обладнання для харчової промисловості, розширення мереж оздоровчих курортно-туристичних комплексів;

- г) регіони України забрудненні внаслідок аварії на Чорнобильській атомній електростанції, у яких, поряд із запровадженням унікальних наукових досліджень, необхідно впровадити найновіші технології та здійснити комплекс заходів щодо екологічного, економічного та соціального відродження територій.

До цих загальноновизнаних проблемних регіонів, які для свого розвитку вимагають залучення значних коштів ми б додали ще один не менш проблемний регіон.

- д) Східний регіон (Харківська та Луганська області), де зважаючи на потужний промисловий та науковий потенціал найбільш вигідним є розміщення технополісів та технопарків.

До числа пріоритетних напрямків іноземного інвестування слід віднести й створення в Україні сучасної інфраструктури, включаючи транспорт, технічно оснащене складське господарство,

телекомунікації, ділову інфраструктуру (офіси, ділові центри банки даних та інші об'єкти) та побутовий сервіс. Без цього практично не можливі перехід до повноцінного ринку та широкий розвиток міжнародної інвестиційної діяльності. Розвиток цієї сфери не тільки актуальний, але й досить привабливий для зарубіжних інвесторів, оскільки у ній, як правило, у відносно короткі строки окупаються початкові затрати й одночасно створюється сприятлива матеріальна основа для подальшої ділової активності іноземного капіталу.

Поруч із зазначеними сферами, зонами та об'єктами для пріоритетного залучення іноземного капіталу все більшого значення та актуальності набувають екологічні проблеми національного, регіонального та глобального характеру.

Інвестиції формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі й зумовлюють конкурентні позиції на світових ринках. При цьому далеко не останню роль для багатьох держав, особливо тих, що вириваються з економічного та соціального неблагополуччя, відіграє залучення іноземного капіталу у вигляді прямих капіталовкладень, портфельних інвестицій та інших активів.

Ураховуючи стан економічного потенціалу й обмежені внутрішні інвестиційні можливості впродовж усього періоду трансформації економіки, українська держава намагається створити сприятливі рамкові умови для розвитку інвестиційної сфери. Здійснено перехід до управління інвестиціями на базі ринкових відносин. Формується багатосекторна система капітального будівництва. Основною метою інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання є забезпечення найбільш ефективних шляхів реалізації інвестиційної стратегії на окремих етапах їх розвитку.

У процесі реалізації цієї основної мети інвестиційна діяльність спрямована на вирішення таких найважливіших завдань розвитку економіки, як:

1. Визначення шляхів прискорення реалізації інвестиційних програм та проектів. Вирішальна роль у реалізації інвестицій належить галузям інвестиційного комплексу, передусім будівництву. Тому основним завданням інвестиційної діяльності уряду є визначення шляхів розвитку цих галузей. Розвинений інвестиційний комплекс дозволяє забезпечувати стійкі темпи зростання народного господарства, запроваджувати найновітніші досягнення технічного прогресу, реалізовувати великі соціально-економічні завдання.

2. Забезпечення високих темпів економічного розвитку підприємств. Стратегія розвитку будь-якого підприємства від моменту їх створення передбачає постійне економічне зростання за рахунок збільшення обсягів результатів підприємницької діяльності, а також галузевої, асортиментної та регіональної диверсифікації цієї діяльності. Це економічне зростання забезпечується, насамперед, за рахунок інвестиційної діяльності, у процесі якої реалізуються довгострокові стратегічні цілі підприємства.

3. Забезпечення максимізації доходів від інвестиційної діяльності. Прибуток є основним показником, що характеризує результати не тільки інвестиційної, але й усієї підприємницької діяльності підприємств.

4. Забезпечення мінімізації інвестиційних ризиків. Сучасне ринкове середовище немислиме без ризику. За певних несприятливих умов ці ризики можуть викликати втрату не тільки прибутку та додаткового доходу від інвестицій, але й частини інвестованого капіталу. Ці обставини зумовлюють необхідність пошуку шляхів та способів зниження ризику при реалізації інвестиційних проектів.

5. Забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємств у процесі здійснення інвестиційної діяльності.

Усі перелічені завдання інвестиційної діяльності тісно взаємопов'язані та взаємозумовлені. Забезпечення високих темпів розвитку підприємств може бути досягнуте за рахунок добору високоприбуткових інвестиційних проектів, та за рахунок прискорення реалізації інвестиційних програм, передбачених на тому чи іншому етапі її розвитку. Мінімізація інвестиційних ризиків є одночасно найважливішою умовою забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності компаній у процесі здійснення інвестиційної діяльності.

Інвестиційний клімат держави – це сукупність політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують та сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та закордонних інвесторів. Сприятливий інвестиційний клімат в Україні має забезпечити захист інвестора від інвестиційних ризиків.

Уважаємо, що до чинників, які реально можуть впливати на активізацію залучення іноземних інвестицій в економіку України відносяться:

- підвищення рівня розвитку продуктивних сил та поліпшення стану ринку інвестицій;
- стабілізація правового поля держави (законодавчої бази);
- інтеграція політичної волі усіх гілок влади;
- нормалізація стану фінансово-кредитної системи;
- підвищення пріоритетності статусу іноземного інвестора;
- підвищення інвестиційної активності населення.

За умов економічної кризи важливе значення має державна підтримка реалізації інвестиційних проектів розвитку пріоритетних виробництв, а також впровадження економічних регуляторів активізації внутрішньої інвестиційної активності.

Рівень розвитку продуктивних сил держави – один з найважливіших чинників, що впливає на покращення інвестиційного клімату. Оскільки основні джерела інвестицій формуються у виробництві, то велике значення має зростання ВВП та національного доходу, що спрямовуються на нагромадження. До 2000 р. було падіння, а

потім деякий ріст цих показників. Ретроспективна картина погіршується тим, що наша методика визначення ВВП суттєво відрізняється від світової, на що вказують роботи вітчизняних і зарубіжних вчених. Розподіл національного доходу на фонди споживання і нагромадження та фінансування обігових – коштів і основних фондів дає певну помилку у визначенні розміру ресурсів для інвестування, але не такою мірою. Зрозуміло, що в останні роки структура національного доходу змінювалась не на користь фонду нагромадження і, перш за все, через інфляцію та стагнацію виробництва.

Сьогодні від ефективності інвестиційної політики держави залежить стан виробництва, положення та рівень технічного оснащення основних фондів підприємств народного господарства, можливості структурної перебудови економіки, рішення соціальних та екологічних проблем. Інвестиції являються основою для розвитку підприємств, окремих галузей та економіки у цілому [2, с. 313].

За сучасним постійно прогресуючим рівнем інтеграції світової господарської діяльності інвестиційна активність та, відповідно, економічне зростання у багатьох країнах, навіть не тільки тих, що розвиваються, а вже й розвинутих, підтримується та посилюється участю іноземного капіталу.

Сучасні умови економічного розвитку вимагають проведення активної політики по залученню прямих іноземних інвестицій. В Україні вже створена законодавча база у сфері регулювання інвестиційної діяльності, яка поступово вдосконалюється та дозволяє досягати з року в рік усе більшого притоку іноземних інвестицій. Значні обсяги прямих інвестицій з країн ЄС зосереджено на підприємствах промисловості. Серед галузей

переробної промисловості суттєві обсяги інвестицій внесено у металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів; у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів [6, с. 93]. Також інвестиційно-привабливими для нерезидентів є підприємства фінансової діяльності та організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям.

Висновки. Країни з нестабільними економіками не можуть вийти з економічної кризи без залучення іноземних інвестицій, використання яких сприяє формуванню національних інвестиційних ринків, макроекономічній стабілізації економіки й робить можливим вирішення окремих соціально-економічних проблем країни та її регіонів.

До недавнього часу пріоритетними зонами для іноземних інвестицій в Україні були: Західний регіон, з його природними ресурсами та оздоровчими курортно-туристичними комплексами; Донецько-Придніпровський регіон у сенсі реконструкції наявної виробничої бази та застосуванні безвідходних, маловідходних та екологічно чистих технологій; Південний регіон у напрямі проведення реконструкції та технічного переоснащення портового господарства й розширення мереж оздоровчих курортно-туристичних комплексів; регіони забруднені внаслідок аварії на ЧАЕС, де необхідно впровадити найновіші технології щодо екологічного, економічного та соціального відродження територій. До цих загально визначених проблемних регіонів додано ще один не менш проблемний регіон Східний регіон, де зважаючи на потужний промисловий та науковий потенціал найбільш вигідним є розміщення технополісів та технопарків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізація : [монографія] / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 326 с.
2. Коваленко В. М. / В. М. Коваленко // Іноземні інвестиції як фактор глобалізації світової економіки // Міжнародний управлінський форум «Управління сьогодні та завтра» 15-16 травня, 2008 / Університетські наукові записки : часопис Хмельницького університету управління та права (III) спецвипуск. – Хмельницький. – 2008. – № 3. – С. 313–314.
3. Луцишин З. О. Глобалізація світу та проблеми економічної безпеки держави / З. О. Луцишин // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Випуск 25. – К. : Київський національний університет ім. Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин. – 2006. – С. 34–42.
4. Міжнародна інвестиційна діяльність : [підручник] / Д. Г. Лук'яненко, О. М. Мозговий, Б. В. Губський та ін. – К. : КНЕУ, 2003. – 387 с.
5. Письмаченко Л. М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль: монографія / Л. М. Письмаченко. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток.Лтд.», 2008. – 366 с.
6. Шнирков О. І. Конкурентна політика Європейського Союзу: монографія / О. І. Шнирков. – К. : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2003. – 217 с.

Рецензенти: Письмаченко Л. М. – д. держ. упр., доц.;
Лопушинський І. П. – д. держ. упр.

© Дацій Н. В., 2011

Дата надходження статті до редколегії 23. 07.2011 р.